

Nr 277

Av herr **Bohman m. fl.**, *angående statlig konsumentupplysning och konsumentvaruforskning.*

(Lika lydande med motion nr 194 i Första kammaren)

Initiativet till en statlig konsumentupplysning togs i början av andra världskriget, då statsmakterna för att stimulera de enskilda hushållen till sparsamhet med landets knappa resurser inrättade en särskild upplysningsavdelning för hemhushållningsfrågor inom informationsstyrelsen. Avdelningen benämndes Aktiv hushållning. Några år senare skapades ett Hemmens forskningsinstitut (HFI), där staten till en början svarade för hälften av det ekonomiska stödet. År 1954 avvecklades verksamheten inom Aktiv hushållning och överflyttades till HFI. Institutet ombildades enligt beslut av riksdagen 1956 och blev helstatligt, statens institut för konsumentfrågor. Samtidigt inrättades ett statens konsumentråd med uppgift att uppdraga riktlinjerna för den statliga konsumentupplysningen och samordna konsumentvaruforskningen inom landet.

Det nya institutet organiserades med en livsmedels- och kemisk-teknisk avdelning, en textilavdelning, en avdelning för hushållsorganisation m. m., en upplysningsavdelning samt ett kansli. Institutets huvuduppgifter angavs vara konsumentvaruforskning och konsumentupplysning. Med konsumentvaruforskning avsåg föredragande statsrådet en målbetonad forskning — provningsverksamhet och praktiska undersökningar av betydelse för konsumenterna. Däremot skulle institutet i regel icke bedriva egentlig grundforskning.

Till grund för omorganisationen låg en av två sakkunniga under hösten 1955 utarbetad promemoria angående konsumentvaruforskning och konsumentupplysning. Bland de myndigheter och organisationer som yttrade sig över promemorian råde delade meningar om huruvida utredningsresultatet utgjorde tillräckligt underlag för ett bedömande av de framlagda förslagen.

Kommerskollegium ansåg, att frågan om omfattningen och sättet för statens stöd hade bort övervägas mera djupgående och grundligare än vad som varit möjligt på grundval av utredningen och med den korta remisstiden. Statens sakrevision anförde, att det behövdes en konkret kartläggning inte blott av den forskningsverksamhet som då bedrevs och hur denna eventuellt skulle kunna effektiveras, utan även inom vilka sektorer behov av ökade resurser faktiskt framträtt. Sakrevisionen ansåg, att intet av de i promemorian framlagda förslagen vid dåvarande tidpunkt kunde eller borde för-

verkligas. Statskontoret hade kommit till den bestämda uppfattningen, att några på utredningens promemoria grundade förslag inte borde föreläggas riksdagen, och avvisade därför utredningens samtliga förslag. Statens organisationsnämnd förordade, att verksamheten vid Hemmens forskningsinstitut tills vidare skulle fortgå i oförändrade former.

Sveriges industriförbund konstaterade, att utredningen inte gjort någon undersökning om hur det närmast aktuella konsumentvaruområdet skulle bestämmas eller om den lämpligaste arbetsfördelningen mellan å ena sidan statliga eller statsunderstödda institutioner och å andra sidan producenterna och deras egna organ. Sveriges grossistförbund hävdade, att utredningen vore alltför bristfällig för att kunna läggas till grund för de föreslagna åtgärderna. Behovet av ökad forskning och upplysning på olika områden borde först ha närmare utretts. Dessutom borde den verksamhet av ifrågavarande slag som bedrevs vid högskolor och institut samt inom näringslivets organisationer och företag ha utretts närmare. Det borde ha övervägts, ansåg grossistförbundet, om icke den vidgade verksamheten i viss utsträckning kunde ha anförtrots näringslivet.

Kooperativa förbundet ifrågasatte, om inte den dåvarande halvstatliga organisationen från flera synpunkter vore ändamålsenligare. Förbundet anförde, att det hade varit mera tilltalande, om utredningen undersökt och framlagt även andra alternativ för det utvidgade institutets organisation än den helstatliga. Det ansåg vidare, att institutets verksamhet borde inriktas på hushållens rationaliseringsfrågor i högre grad än vad utredningen tänkt sig. Institutet skulle vara ett hemarbetets rationaliseringsorgan, inte en allmän provningsanstalt för alla tänkbara slags konsumtionsvaror. Styrelsen för textilforskningsinstitutet hävdade, att forskningen beträffande icke varaktiga konsumentvaror — t. ex. livsmedel och kläder — lämpligen borde ombesörjas av existerande branschforskningsinstitut.

Av nu återgivna remissyttranden framgår att omorganisationen av den statliga konsumentupplysningen och konsumentvaruforskningen icke föregicks av en tillräcklig analys av de principiella och praktiska problem som sammanhänger med en i statlig regi bedriven konsumentupplysning. Någon bestämd gräns för konsumentrådets och institutets verksamhet uppdrogs inte. Visserligen anförde föredragande statsrådet, att forsknings- och provningsverksamheten vid institutet närmast borde omfatta varor, arbetsredskap och funktionsstudier med anknytning till hushållsorganisationen, men den konkreta innebörden av detta uttalande klarlades icke. Anslaget till konsumentvaruforskning borde enligt statsrådet avse undersökningar beträffande konsumtionsvaror i egentlig mening, i första hand förbrukningsartiklar men även konsumentkapitalvaror, som hade direkt anknytning till hushållet såsom dammsugare, kylskåp, tvättmaskiner o. s. v. Däremot fann föredraganden det självklart, att undersökningar om varor av mera exklusivt eller

mindre nyttobetonat slag som exempelvis bilar och televisionsapparater inte skulle företagas. Den gräns som på denna del av varumarknaden drogs upp 1956 har sedermera överskridits. Under förra året lät nämligen konsumentinstitutet publicera en undersökning om TV-mottagare. Enligt vår uppfattning är det inte en statlig uppgift att bedriva konsumentupplysning om varor av detta slag. En målbetonad forskning av den art som bedrivs inom konsumentinstitutet bör i princip begränsas till att åsyfta en rationalisering av hemarbetet och endast omfatta sådana rent nyttobetonade varor som är av primär betydelse för hushållen. I detta hänseende är en precisering av konsumentinstitutets arbetsuppgifter önskvärd. De erfarenheter som vunnits av den hittills bedrivna verksamheten samt den differentiering av varumarknaden som redan skett och som kommer att fortgå i takt med väntad välstandsökning talar för att den statliga konsumentupplysningens mål och medel klarlägges genom en ny förutsättningslös utredning. Därvid bör särskilt beaktas den skärpning av konkurrensen i fråga om pris och kvalitet som skett bl. a. genom tillkomsten av nya företagsformer i detaljhandelsledet och genom vårt lands inträde i sjustatsmarknaden.

De anspråk som fortlöpande ställes på statliga insatser på olika områden och de statliga utgiftsbehov som i samband därmed aktualiseras understryker enligt vår mening ytterligare angelägenheten av en ny utredning om formerna för och omfattningen av statens stöd och verksamhet på förevarande område. Den bör syfta till å ena sidan en koncentration av den statliga samordnande och planläggande verksamheten på detta område till konsumentinstitutet samt å den andra sidan en delegering av själva forskningen till enskilda forskningsinstitut, organisationer och företag. Därigenom bör det bli möjligt att icke endast erhålla väsentligt bättre utbyte än för närvarande av till förfogande ställda statsmedel utan även uppnå icke oväsentliga besparingar i statens nuvarande utgifter för konsumentrådet och konsumentinstitutet samt konsumentvaruforskning.

Det är angeläget att undersöka den lämpligaste arbetsfördelningen mellan konsumentinstitutet och andra statliga eller statsunderstödda institutioner å ena sidan samt näringslivets forsknings- och utredningsorgan å den andra. Åtskilliga av de uppgifter som för närvarande utföres helt eller delvis med statsmedel borde kunna anförtros näringslivet. Det ligger nämligen i näringslivets eget intresse att genom inom respektive branscher verksamma organ bedriva en objektiv, utvecklingsbefrämjande kvalitetsforskning och upplysningsverksamhet. I större utsträckning än vad nu är fallet skulle därvid kunna nyttiggöras den omfattande forsknings- och försöksverksamhet som bedrivs inom företagen. Det kan dessutom övervägas, om icke konsumentinstitutet borde kunna överta konsumentrådets arbetsuppgifter i fråga om samordning av konsumentvaruforskningen och konsumentupplysningen inom landet. Även varudeklarationsnämndens verksamhet bör i detta sam-

manhang upptagas till behandling, varvid bör klarläggas om dess uppgifter — därest de alltjämt anses motsvara ett behov — icke skulle kunna överföras till konsumentinstitutet. Institutets verksamhet borde samtidigt koncentreras till att väsentligen avse de hem- och hushållstekniska problemställningarna och att stimulera och kartlägga inom näringslivet bedriven forskningsverksamhet. Av institutet föranledda forskningsuppdrag skulle alltså överlämnas till de branschforskningsinstitut, organisationer och företag som bedriver forskning inom näringslivet samt till befintliga forskningsorgan inom den statliga sektorn.

I detta sammanhang bör också övervägas, om det inte med hänsyn till vår höga levnadsstandard är påkallat att successivt ändra inriktningen av den statliga konsumentvaruforskningen från en brett upplagd tillämpad forskning av varusortiment mot en forskningsform, som mer närmar sig grundforskning i egentlig mening och omfattar för hushållen och livsföringen särskilt betydelsefulla faktorer. Vid en sådan förskjutning av forskningsinriktningen torde en betydande del av den konsumentvaruforskning som det allmänna anses böra svara för kunna förläggas till universitet och högskolor.

Enligt vår mening är det också angeläget att undersöka formerna för den statliga konsumentupplysningen. Särskild vikt bör tillmätas den upplysningsverksamhet som kan bedrivas som ett led i skolutbildningen, främst inom ramen för enhetsskolan. Genom statlig upplysningsverksamhet på hemhushållningens område bör grundskolans elever bibringas tillfredsställande kunskaper i ämnet. Med rätta har kritik riktats mot den hittills bedrivna skolundervisningen på detta område. Konsumentupplysningen bör därutöver förmedlas till konsumenterna genom TV, radio samt fack- och dagspress.

Frågan om behovet av en intensifierad konsumentupplysning har i dagarna aktualiserats genom det av 1960 års prisövervakningskommitté framlagda betänkandet »Effektivare prisövervakning» (SOU 1961: 3). Enligt kommittén förelåge behov av ett intimt samarbete mellan pris- och kartellnämnden och konsumentinstitutet i syfte att få fram ett gemensamt upplysningsmaterial om konsumentvaror, som belyser aspekterna pris—kvalitet—service. Ett kontinuerligt samråd mellan cheferna för de båda verkens upplysningsavdelningar borde enligt de sakkunnigas mening komma till stånd. Samarbete, ehuru på ett mera begränsat sätt, borde även etableras mellan nämnden och varudeklarationsnämnden.

Kommittén har emellertid icke fördjupat sig i de här behandlade frågorna, utan utgått ifrån att någon förändring icke skulle ske i fråga om arbetsuppgifterna för konsumentinstitutet och varudeklarationsnämnden. I själva verket aktualiserar enligt vår mening det framlagda betänkandet ytterligare behovet av en förutsättningslös utredning rörande såväl konsumentvaruforskning som konsumentupplysning, en utredning som — i motsats till

1960 års prisövervakningskommitté — bör vara allsidigt sammansatt och omfatta jämväl företrädare för näringslivet.

Under åberopande av vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning om omfattningen av och formerna för statens insatser i fråga om konsumentupplysning och konsumentvaruforskning.

Stockholm den 25 januari 1961

Gösta Bohman

Astrid Kristensson

Märta Boman

Carl Eric Hedin
